

Kvinnan i historieboken

- En undersökning av kvinnans roll i läromedel i historieämnet under Lgy 70 samt Gy11

Christoffer Tor Hansen

Dokumenttyp: Historia AV, Självständigt arbete.

Huvudområde: Kompletterande pedagogisk utbildning, gymnasielärare.

Högskolepoäng: 15 p.

Termin/år: HT/2019

Handledare: Samuel Edquist

Examinator: Per Sörlin

Kurskod/registreringsnummer: HI020A

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Uppsatsens tematik	4
1.2 Syfte	4
1.3 Frågeställningar	5
2. Forskningsläge	6
3. Metod och källmaterial	8
3.1 Källmaterial och avgränsningar	8
3.2 Metod	8
3.3 Teoretiskt ramverk	10
4. Historisk bakgrund	13
4.1 Läroplaner och historiesyn	13
4.2 Kursplaner i historia	13
4.3 Debatten i media	15
5. Empirisk undersökning och analys	17
5.1 Procentuell andel kvinnor i läromedel från 1970-tal	17
5.1.1 <i>Historiens huvudlinjer</i>	17
5.1.2 <i>Världen under åtta sekler</i>	18
5.1.3 <i>Fyra epoker</i>	18
5.1.4 <i>Historia i centrum och periferi (1, 2, 3)</i>	19
5.1.5 Total procentuell andel kvinnor i läromedel från 1970-tal	20
5.2 Procentuell andel kvinnor i läromedel efter 2011	20
5.2.1 <i>Möt historien</i>	20
5.2.2 <i>Epok Historia 2&3</i>	21
5.2.3 <i>Alla tiders historia 2-3</i>	21
5.2.4 <i>Perspektiv på historien 50p</i>	22
5.2.5 Total andel kvinnor i läromedel efter 2011	22
5.3 Kvalitativ analys av kvinnor i läromedel från 1970-tal	23
5.3.1 <i>Historiens huvudlinjer</i>	23
5.3.2 <i>Världen under åtta sekler</i>	24
5.3.3 <i>Fyra epoker</i>	25

5.3.4 <i>Historia i centrum och periferi (1, 2, 3)</i>	26
5.4 Kvalitativ analys av kvinnor i läromedel efter 2011	26
5.4.1 <i>Möt historien</i>	26
5.4.2 <i>Epok Historia 2&3</i>	27
5.4.3 <i>Alla tiders historia 2-3</i>	28
5.4.4 <i>Perspektiv på historien 50p</i>	29
5.5 Jämförelse mellan läromedel från 1970-tal och läromedel efter 2011	30
5.5.1 Kvinnor i text och bild	30
5.5.2 Kvinnor – Generellt och specifikt	33
5.5.3 Historiekultur och samhällelig påverkan gällande genusperspektiv i läromedel	35
6. Sammanfattning och slutsatser	37
7. Käll- och litteraturförteckning	39
7.1 Källor	39
7.2 Litteratur	39
7.3 Internetlänkar	40

1. Inledning

1.1 Uppsatsens tematik

Kvinnors vara eller icke vara i historieläromedel är något som förändrats genom tiderna. Det faktum att läromedel i hög grad fokuserat på männens roll i historien, har upprört känslor och lett till diskussioner, men även förändring. Ett exempel på detta är den granskning som tidningen DN gjorde av skolans historieböcker, vilken ledde till att dåvarande utbildningsminister Gustav Fridolin uttalade sig om att kontrollen av läromedel skulle bli bättre.¹ En del menar på att männens dominans i läroböckerna är given och oföränderlig i och med att samhället i mångt och mycket styrts av män och att krig har utkämpats av män. Röster som hörs i media i dag konstaterar att läromedlen inte är jämställda, och att kvinnorna är underrepresenterade eller ibland uteslutna. Denna uppsats kommer fokusera på skillnaden på läromedel för gymnasiet i historia från 1970-tal och läromedel efter 2011.

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att granska fyra nutida svenska kursböcker i historia för gymnasiet, sex kursböcker i historia för gymnasiet från 1970-talet, och att därefter göra en komparativ, kvantitativ och kvalitativ textanalys av dessa läromedel. Frågeställningarna behandlar förändringar som skett i läromedlen. Det innebär att det är en läromedelsanalys med genusperspektiv och fokus på kvinnornas plats i historieböckerna, och hur denna plats relaterar till samhället i övrigt. Av denna anledning kommer läroplanerna Lgy 70 och Gy11 samt debatten i media finnas med i avsnittet ”Historisk bakgrund”. Fokus kommer att ligga på främst vad som står i läromedlen om kvinnor i allmänhet, eller kända historiska kvinnor, i läromedel efter 2011 jämfört med 1970-tal. Ytterligare syfte är att särskilja huruvida kvinnans roll är aktiv i läromedlen, eller snarare en passiv biroll. Det slutliga, övergripande syftet är att ta reda på om det skett någon förändring från 1970-tal till nutid, och hur den progression i så fall sett ut – har kvinnor större plats, ungefär lika stor plats eller rentutav mindre plats i läromedel för historia i gymnasiet?

¹ Dagens nyheter: *Nu ska skolans böcker bli mer jämställda*, 2015-02-05

1.3 Frågeställningar

- Hur många procent nämnda kvinnor finns i undersökningens valda 1970-tals-läromedel samt läromedel efter 2011?
- Hur framställs kvinnor i undersökningens valda läromedel från 1970-talet samt läromedel efter 2011?
- Vad finns det för skillnad mellan 1970-tal och efter 2011 gällande hur kvinnan framställs?
- Hur är läromedel upplagda i förhållande till samhällsliga strukturer gällande genusperspektivet?

2. Forskningsläge

Undersökningen kommer ta del av tidigare forskning som baserar sig i just läromedel och politik.

Den litteratur som främst ligger till grund för uppsatsen är följande:

Jörgen Gustavsson har gjort en undersökning om just historieläroböcker.² Gustavssons studie inkluderade en kvantitativ total undersökning av alla publicerade historieböcker i Sverige åren 1870-2000 som syftade till obligatorisk skolgång, samt läroverk och gymnasium i syfte att kartlägga och analysera de inramningsmönster som finns. Gustavsson kom fram till att en tydlig förändring var den betydligt ökade kvinnliga representationen under 1990-talet. Den kvinnliga representationen är mer kopplad till traditionella kvinnliga värden som familj än den varit i tidigare historieböcker, och han hävdar att det är en konsekvens av könssystemets logiska separation. Gustavssons tes är att när det finns mer utrymme för kvinnlig representation blir det allt mer viktigt att markera gränserna mellan man och kvinna. Denna undersökning kommer att ta del av Gustavssons undersökning för att se om hans resultat även stämmer överens med denna uppsats resultat.

Janne Holmén har skrivit en undersökning om politik i läroböcker.³ Avhandlingen kretsar främst kring analytiska granskningar av läromedel i geografi, historia och samhällskunskap i Norge Sverige och Finland. Han har fokuserat på hur dessa tre länders utrikespolitik påverkade bilden av USA, Sovjetunionen och Kalla kriget i läroböcker från 1930-tal till 2000-tal. Holmén avhandlar också läromedelsgranskning i de tre nordiska länderna. Denna undersökning kommer främst att ta avstamp i Holméns forskning kring läroboken i förhållande till skiftande samhällsvindar.

Sture Långström har skrivit en undersökning vid namn *Författarröst och lärobokstradition: en historiedidaktisk studie*.⁴ Långströms avhandling koncentreras till att granska läromedel i historia, och hur dess författare och det statliga uppdraget påverkat och styrt innehåll. Denna undersökning kommer främst att använda sig av Långströms slutsatser kring hur författarskapet har blivit influerat

² Gustafsson, Jörgen, *Historielärobokens föreställningar: påbjuden identifikation och genreförändring i den obligatoriska skolan 1870–2000*. Diss., Uppsala: Uppsala universitet, 2017.

³ Holmén, Janne, *Den politiska läroboken. Bilden av USA och Sovjetunionen i norska, svenska och finländska läroböcker under Kalla Kriget*. Diss., Uppsala, 2006.

⁴ Långström, Sture, *Författarröst och lärobokstradition: en historiedidaktisk studie = The textbook tradition and the voice of the author: a study in history and didactics*, Univ., Diss., Umeå: Umeå universitet, 1997.

av kursplan, skolinspektionen, kommersiella förhållanden, historietradition samt erfarenheter av deras egna liv, vilket han kallar författarröst.

Lina Spjut har skrivit en undersökning vid namn *Att (ut)bilda ett folk: Nationell och etnisk gemenskap i Sveriges och Finlands svenskspråkiga läroböcker för folk- och grundskola åren 1866–2016*.⁵ Spjuts avhandling kretsar kring läroböcker i historia, geografi och samhällskunskap från mitten av 1800-talet till nutid i Sverige och svensktalande delar av Finland. Undersökningen handlar om hur samhällen, identitet och gemensam historia framställs. Denna uppsats kommer kunna relatera till Spjuts teorier om läromedels förändringar över tid, och hur de knyts samman med förändringar i politiska strukturer och samhället i stort.

⁵ Spjut, Lina, *Att (ut)bilda ett folk: Nationell och etnisk gemenskap i Sveriges och Finlands svenskspråkiga läroböcker för folk- och grundskola åren 1866–2016*. Örebro Studies in Education 57, Örebro: Örebro universitet, 2018.

3. Metod och källmaterial

3.1 Källmaterial och avgränsningar

Denna undersökning kommer inte att granska läromedel eller kursplaner från perioden mellan Lgy 70 och Gy11. Uppsatsen kommer koncentreras till en komparativ analys av skillnader, och därför inte på progressionen som sådan. Anledningen till avgränsningen är att uppsatsens omfång hade blivit alltför stort, och tidsaspekten hade också begränsat möjligheterna att komma fram till kvalitativa resultat. Att bara jämföra 1970-tal med läromedel efter 2011 kan också visa en större kontrast än progressionsaspekten. Läroplanen Lpf 94 och läromedel kopplade till den kommer därför inte att avhandlas i denna uppsats.

Det hade varit intressant att välja ut en historisk kvinna, exempelvis drottning Elisabeth I, och analysera hur hon framställs i respektive läromedel. Det har dock visat sig omöjligt, då samma namn inte figurerar i samtliga läromedel. Detta beror på flera olika anledningar, som exempelvis att olika böcker behandlar olika delar av historien, eller att de är uppbyggda enligt olika system (tematiskt eller kronologiskt). Samma sak gäller ett generellt omnämnande av kvinnor.

En ytterligare avgränsning består av att den kvalitativa delen har begränsats till att avhandla ett djupdyk i generell kvinnobeskrivning, och en porträttering av en specifik kvinna. Det hade också varit intressant och givande att undersöka fler eller till och med alla kvinnoporträtteringar i samtliga läromedel, men tiden är återigen en avgörande faktor.

Det källmaterial som kommer att användas är sex läromedel som utgår från Lgy 70, och fyra läromedel som utgår från Gy11. Valet av läromedel har delvis baserat sig i tillgänglighet då det visat sig vara relativt svårt att få tag i läromedel från 1970-tal. Samtliga läromedel har använts, eller används, i gymnasieklassrum runt om i Sverige.

3.2 Metod

Uppsatsen kommer att inledas med en kvantitativ analys, främst för att ge en generell överblick för varje läromedel. Först och främst kommer uppsatsen undersöka hur många procent kvinnor som nämns vid namn i läromedlen. Dessutom kommer bilderna som finns i samtliga böcker undersökas för att se hur många procent kvinnor som finns representerade i böckerna. Anledningen till varför även bilder kommer behandlas, är det faktum att uppsatsen tar ett multimodalt perspektiv.

Funktionen är alltså att ge en uppfattning som den kvalitativa analysen sedan kan ta sin grund i och fördjupa.

Uppsatsen kommer också vara en kvalitativ undersökning. Pär Widén menar att en kvalitativ textanalys är något som fungerar väl när man ska undersöka texter och skriftliga dokument. Widén skriver att det handlar om att ställa frågor till texten. Frågorna ska baseras på saker såsom textens språk eller hur texten är utformad. Han nämner också att man kan leta efter vad som uteslutits i textens innehåll.⁶ Under vilka texter som faktiskt kan analyseras så lyfter Widén just skol- och utbildningstexter, vilket denna uppsats kommer att använda sig av. Att analysera denna typ av källa, menar Widén, kan ge en insyn om "[...] hur delar av vardagslivet i skolan ter sig, hur olika skolsituationer och sociala praktiker är styrda av nationella styrdokument och institutionella riktlinjer".⁷

Textanalysen kommer i sig att vara komparativ, i och med att läromedel från 1970-talet kommer att jämföras med nutida läromedel. Robert Thornberg och Karin Forslund Frykedal skriver om just jämförande analyser och nämner några viktiga frågor som man kan ställa till texterna. De två första frågorna är: "Vad finns det för likheter?" och "Vad finns det för skillnader?".⁸ Det är två frågor som uppsatsen kommer att behandla genom att undersöka läromedel från 1970-talet samt nutida läromedlen. Med basis i detta kommer uppsatsen alltså bestå utav en kvalitativ och komparativ läromedelsanalys.

Viss uppmärksamhet kommer också riktas mot läromedlens introduktionstexter, med anledning av att urskilja författarens egenformulerade syfte och också se spår av den rådande historiekulturen som finns i läromedlen och de samhälleliga förändringar som skett från 1970 till 2011. Detsamma gäller läromedlens struktur och kapitel. Detta görs då böckernas uppbyggnad och innehåll kan avslöja en del om böckernas rådande historiekultur.

Rent konkret kommer uppsatsen att avhandla kvinnor som grupp samt undersöka specifika kvinnor som omnämns i läromedlen. Gällande tillvägagångssätt och urvalsprocess i uppsatsens analytiska

⁶ Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.), *Handbok i kvalitativ analys*, 2., utök. uppl., Liber, Stockholm, 2015. S. 184.

⁷ Fejes & Thornberg, 2015. S. 180.

⁸ Fejes & Thornberg, 2015. S. 62.

innehåll finns det flera saker att ta hänsyn till. Urvalet kring vilka specifika kvinnoporträtt som analyseras är baserat på omfång (textmängd i förhållande till övriga personporträtt) och relationer (till övriga män, kvinnor och samhället i stort). De specifika kvinnonamnen har valts för att de kommit bland de första i läromedlet, och i egenskap av att det faktiskt funnits en porträttering kring dem, alltså något mer än ett enkelt omnämnande.

Uppsatsen fokuserar kring att särskilja hur kvinnor framställs; är det i ett sammanhang som de facto handlar mer om män? Hur ser kvinnans relation ut till de i sammanhanget nämnda männen? Är männens omnämnande av betydelse för att ge sammanhang, eller bidrar de till att kvinnan förminskas i sin person eller aktion? Är kvinnan aktiv eller passiv? Beskrivs hon som någon som drar historien framåt eller inte? Har hennes liv och gärningar påverkat samtid och samhälle, eller är hon bara en namnkunnig person som kopplas till andra människor eller skeenden?

3.3 Teoretiskt ramverk

Undersökningen kommer att använda sig av Yvonne Hirdmans genusteori. Hirdman är professor i historia och hennes teori innebär att kvinnor och män hålls isär, att det manliga värderas högre än det kvinnliga och att alla är med och skapar genusordningen. I samband med Hirdman kommer också Paulina De los Reyes och Diana Mulinaris teorier att användas. Dessutom kommer också Klas-Göran Karlssons begrepp *historiemedvetande*, *historiebruk* och *historiekultur* att användas som teoretiskt ramverk.

Yvonne Hirdman är professor emeritus i Historiska institutionen vid Stockholms universitet. Hirdman säger själv att hennes tidigare forskning har handlat om "det svenska kommunistpartiet under andra världskriget, välfärdsstatens ideologiska rötter, den svenska fackföreningsrörelsen efterkrigshistoria, samt en biologisk studie över Alva Myrdal".⁹ Utöver detta har hon skapat en genusteori som går att använda som analysredskap, vilket också denna undersökning kommer att göra i den mån det är möjligt i textanalys. Hirdmans genusteori baserar sig främst på att först etablera ett begrepp där den feministiska tesen bekräftas genom att påvisa de faktorer som finns bakom formerna "kvinnor" och "män". Dessa faktorer har alltså en påverkan och skapar djup och orsak till de allmänna könsformerna. Faktorerna kan konkretiseras till följande nyckelord: *prägling*, *fostran*, *tvång* och *underordning*. Det finns alltså många olika faktorer, mer eller mindre fasta, som skapar genus.

⁹ Stockholms universitet, Historiska institutionen, Yvonne Hirdman, 2013.

Hirdman menar att vi behöver detta preciserande av begrepp för att kunna analysera och förstå kvinnans underordning, och hur både män och kvinnor är delaktiga i skapandet och upprätthållandet av den ordningen.¹⁰ Hirdman skriver också att det är vanligt att man beskriver män som aktiva, samtidigt som kvinnor beskrivs som passiva:

För denna diskreta huvudperson tycks i princip en grundegenskap vara den primära: att vara Man är att *inte* vara Kvinna. ”Gud ske lov!” Kan man höra Honom lättat sucka genom århundraden. Och så kan man fortsätta att bestämma Honom för det Han *inte* är, och det öppnar för en förståelse av drivkraften bakom kvinno­schablonernas detaljerade utmejslande: Han är *inte* mjuk, blöt, köttig, känslös, okontrollerbar, svag, passiv, a-moralisk, lögnaktig, oförmögen till ett högre tänkande, etc. Tvärtom. *Alltså* är Han hård, torr, ande, förstånd, kontroll, styrka, aktivitet, har förmåga till moraliskt omdöme, är att lita på, med exklusiv benägenhet för ett högre tänkande, etc¹¹.

Uppsatsen kommer framförallt undersöka Hirdmans teori gällande mannen som aktiv och kvinnan som passiv, alltså huruvida mannen beskrivs schablonmässigt som aktiv och kvinnan som passiv, och om detta i sin tur skiljer sig åt mellan läromedel från 1970-tal och läromedel efter 2011.

Paulina De los Reyes är professor i ekonomisk historia vid Stockholms universitet, och Diana Mulinari är professor i genusvetenskap vid Lunds universitet. Här kommer deras teorier om *över- och underordnad, motsatspar, maktpositioner* och relationer mellan män och kvinnor att användas.¹²

Klas-Göran Karlsson är professor vid Lunds universitet och hans forskning har framförallt handlat om begreppen *historiebruk, historiemedvetande* och *historiekultur*. Karlsson skriver att historiekultur är ett val av historia: ”i historiekulturen väljer ett samhälle vilken historia det vill bevara, förmedla, celebrera och minnas och tvärtom – vilken historia det vill förtiga och glömma. Den är ett redskap för ett kollektivt minne och en upplevelse av gemenskap”.¹³ Detta innebär alltså att en historiekultur kan ses som ett urval av historien som man vill förmedla. Denna förmedling är något som givetvis förändras beroende på geografiska och politiska orsaker.

¹⁰ Hirdman, Yvonne, *Genus: om det stabila föränderliga former*, 2., [rev.] uppl., Liber, Malmö, 2003. S. 12.

¹¹ Hirdman, 2003. S. 48.

¹² De los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana, *Intersektionalitet: kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. 1. uppl., Malmö: Liber, 2005. S. 34-35.

¹³ Karlsson, Klas-Göran: *Med folk­mord i fokus: Förintelsens plats i den europeiska historiekulturen*, Skriftserie #6:2008: Forum för levande historia. S. 11.

Denna uppsats kommer att undersöka vilken typ av historiekultur som finns och förmedlas av läromedel i historia för gymnasiet från 1970, jämfört med de läromedel som finns och används i dag.

4. Historisk bakgrund

4.1 Läroplaner och historiesyn

Läroplanen Lgy 70 började gälla 1971, och i och med den ersattes bokstavsbedömning av sifferbedömning, 1-2-3-4-5, och studentexamen avskaffades.¹⁴ Därefter kom Lpf 94, Läroplan för de frivilliga skolformerna, som infördes 1994.¹⁵ Den senaste läroplanen för gymnasieskolan var Gy11 som började gälla från och med läsåret 2011/2012.¹⁶ De förändringar som kom med Gy11 rörde bland annat ämnesplaner, examen och gymnasieprogram, men betygsskalan ändrades också från IG-G-VG-MVG till F-E-D-C-B-A. De två läroplaner som kommer användas i denna uppsats är Lgy 70 och Gy11.

Historiesynen som genomsyrar samtidens läromedel, speglar de aktuella trenderna och inriktningarna som historiografin har. Just 1970-talet präglades i stort av historiematerialistisk teoribildning med fokus på samhällsteoretiska inslag för att förklara historia.¹⁷ Därefter följde mer inslag av tidigare oskriven historia, främst med fokus på kvinnor, de lägre klasserna och utsatta i samhället, och dessutom på kulturhistoria. På detta följde ett större intresse för "hermeneutiskt tolkande, psykologiserande, kvalitativ historia"¹⁸, som sedan övergick i fokus på mikrohistoria, som djupstudier av särskilda människooöden men också studier av olika förändringsprocesser kring kärlek, våld och död.¹⁹

4.2 Kursplaner i historia

Historieforskningen har i Sverige förändrats under årtiondena, och har följt politiska och samhälleliga förändringar. Sammanfattningsvis kan man konstatera att under 1970-talet ökade intresset för samhällsutveckling och dess olika orsaker och verkansområden. Därefter kom 1980-talet med större fokus på tidigare osynliga delar av historien, som kvinnor- och arbetarhistorien.

¹⁴ Lgy 70.

¹⁵ Lpf 94.

¹⁶ Gy11.

¹⁷ NE, *Historiografi*.

¹⁸ NE, *Historiografi*.

¹⁹ NE, *Historiografi*.

Därefter har historievetenskapen fortsatt att utvecklas till nutidens fokus på genus, klass och etnicitet, men också på hur olika perspektiv och tolkningar kan påverka vår bild av historien.²⁰

I kursplanen för ämnet historia från 1970, finns följande formulering kopplad till kursens huvudområden:

En kronologiskt upplagd kärnkurs bestående av dels en översikt över sociala, ekonomiska, kulturella och politiska förhållanden i äldre europeisk och utomeuropeisk historia inriktad på jämförelser och orsakssammanhang, dels ett mera ingående studium av de tre senaste århundradena med tyngdpunkten lagd på företeelser som är av betydelse för förståelsen av världen idag. Fritt valda teman - fördjupningar och längdsnitt i anslutning till kärnkursen eller fristående - avsedda att tillgodose elevernas individuella intressen och kunskapsbehov beträffande särskilda ämnesområden såväl i olika tider som med varierande regional anknytning, från lokal till global historia.²¹

Här nämns alltså orsakssammanhang men också företeelser som är viktiga för förståelsen av dagens samhälle. Dessutom ska det ingå ett tematiskt arbete som, vid läsning av kommentarsmaterialet, kan bestå av exempelvis "världsbildens förändring, de konstnärliga stilarternas skiftningar, den agrara och industriella utvecklingen, befolkningsutvecklingen, kvinnoemancipationen, arbetarrörelsen eller omvärderingarna i historien."²² Det finns alltså en typ av valfrihet (antingen för den enskilde läraren eller för den enskilde eleven, beroende på hur läraren väljer att lägga upp undervisningen), när det kommer till fokus på något som uttryckligen har med kvinnans roll i historien att göra.

I kursplanen för ämnet historia från 2011 finns följande formulering kopplad kring ämnets syfte:

Undervisningen i ämnet historia ska syfta till att eleverna breddar, fördjupar och utvecklar sitt historiemedvetande genom kunskaper om det förflutna, förmåga att använda historisk metod och förståelse av hur historia används. Eleverna ska därigenom ges möjlighet att utveckla sin förståelse av hur olika tolkningar och perspektiv på det förflutna präglar synen på nutiden och uppfattningar om framtiden.²³

²⁰ Nyström, Hans, Nyström, Lars & Nyström, Örjan, *Perspektiv på historien - 50 poäng*, 1. uppl., Gleerups, Malmö, 2011. S. 3.

²¹ Lgy 70, *Kursplan, Historia*.

²² Lgy 70, *Kursplan, Historia*.

²³ Gy11, *Kursplan, Historia*.

och under rubriken som konkretiserar kursen Historia 1a1:s centrala innehåll återfinns följande formuleringar som kan kopplas till kvinnans roll i historien:

Industrialisering och demokratisering under 1800- och 1900-talen samt viktiga globala förändringsprocesser och händelser, till exempel migration, fredssträvanden, resursfördelning och ökat välbefinnande, teknisk utveckling, internationellt samarbete, mänskliga rättigheter, jämställdhet, kolonialism, diktaturer, folkmord och konflikter.²⁴

samt

Historiskt källmaterial som speglar människors roll i politiska konflikter, kulturella förändringar eller kvinnors och mäns försök att förändra sin egen eller andras situation. Olika perspektiv utifrån till exempel social bakgrund, etnicitet, generation, kön och sexualitet.²⁵

Konstaterbart är alltså att kursplanerna har förändrats till viss del, men att de övergripande förklaringarna till ämnet i mycket är liknande. Det är när det kommer till det mer specificerade som skillnader kan urskiljas, och i formuleringarna från läromedel efter 2011 återfinns flera begrepp som kan kopplas till just genus och kvinnans roll.

4.3 Debatten i media

När det kommer till nutida läromedel i historia, så har just kvinnans utrymme uppmärksammas på flera håll, och diskuteras och debatterats i media. Enligt en statlig offentlig utredning från Utbildningsdepartementet så framkommer det att kvinnans utrymme i historieläromedlen är minimalt. Utredningen undersökte fyra läromedel samt en lärarhandledning och utredningen kom fram till följande:

Böckerna uppvisar likartade mönster. Män, enskilda och i grupp, och manliga perspektiv dominerar. Utrymmet för kvinnors historia är minimalt och har oftast karaktären av inskott i den övriga texten. Också i avsnitt som behandlar kvinnor slår manliga perspektiv igenom.²⁶

Detta mönster är något som stämmer överens med den undersökning som Kulturnyheter har gjort. De gjorde en mindre undersökning av sex nyligen utgivna läromedel, och kom fram till att kvinnor

²⁴ Gy11, *Kursplan, Historia*

²⁵ Gy11, *Kursplan, Historia*

²⁶ Regeringen: *Kvinnor, män och jämställdhet i läromedel i historia*, SOU 2010:10, 2015.

står för cirka 15% av de personer som finns namngivna.²⁷ I samband med undersökningen uttalar sig Dick Harrison, professor i historia vid Lunds universitet, som följande:

När det gäller en sådan här sak som kvinnor i historieböcker så har de alltså medvetet uteslutits eftersom det här har påtalats förr, det är inget nytt problem. Där finns det egentligen ingen ursäkt som läromedelsförlagen kan ha, eftersom det är något som vi historiker har klagat på ganska länge.²⁸

Dagens nyheter har gjort en liknande undersökning där man istället fokuserade på läromedel i historia för grundskolan, och där kom man fram till att av alla personer som fanns namngivna, så var det i snitt 13% kvinnor.²⁹ Dåvarande ordförande för Lärarnas Riksförbund Bo Jansson kommenterade, i samma artikel, undersökningen såhär: "Jag häpnar över hur sned könsfördelningen är."³⁰

I sammanhanget är det också intressant att nämna Skolvärldens undersökning där man kommer fram till att åtta av tio lärare inte hinner granska läromedel, vilket är alarmerande då det är just lärarna som i lejonparten av fallen är ansvariga för inköp av läromedel.³¹

Just forskning kring och granskning av läromedel är viktigt. Holmén konstaterar följande:

Forskningen har ofta haft ett progressivt syfte, och genom att uppmärksamma konservativt och fördomsfullt material i läroböckerna har forskningen bidragit till att läroböckerna blivit ett medium känsligt för politiska vindar.³²

I enighet med Holmén's påstående är det viktigt att läromedel i samtliga ämnen granskas i förhållande till den värdegrund och på de lagar som vårt samhälle vilar.

²⁷ SVT, *Kvinnor väljs bort ur historieböckerna*, 2016.

²⁸ SVT, *Kvinnor väljs bort ur historieböckerna*, 2016.

²⁹ DN, *Kvinnorna saknas i skolans historieböcker*, 2015.

³⁰ DN, *Kvinnor saknas i skolans historieböcker*, 2015.

³¹ Skolvärlden, *Åtta av tio lärare hinner inte granska läromedel*, 2014.

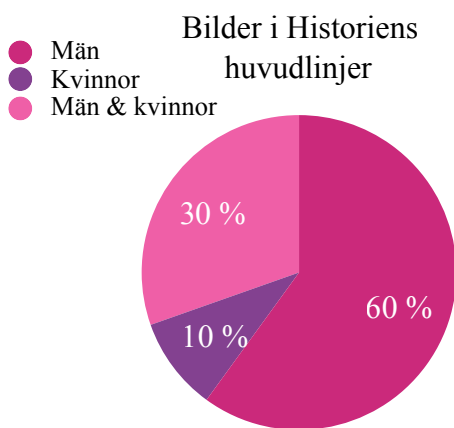
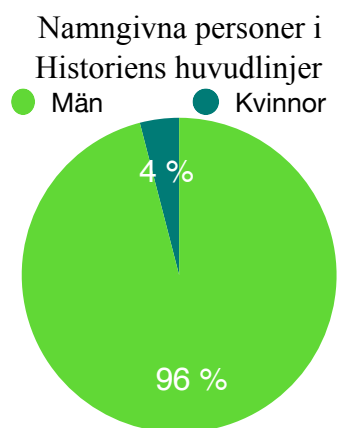
³² Holmén, 2006. S. 335.

5. Empirisk undersökning och analys

Denna första kvantitativa del av uppsatsen kommer att undersöka kvinnors representation i läromedel i historia på gymnasiet under 1970-tal samt i läromedel efter 2011. Först och främst finns ett diagram för hur många procent namngivna män och kvinnor varje bok har. Därefter följer ett diagram där det visas hur många procent kvinnor som finns representerade i bildform. I undersökningen har personerna på bilderna delats in i ”män”, ”kvinnor” samt ”män och kvinnor” (där både män och kvinnor figurerar på bilden i fråga).

5.1 Procentuell andel kvinnor i läromedel från 1970-tal

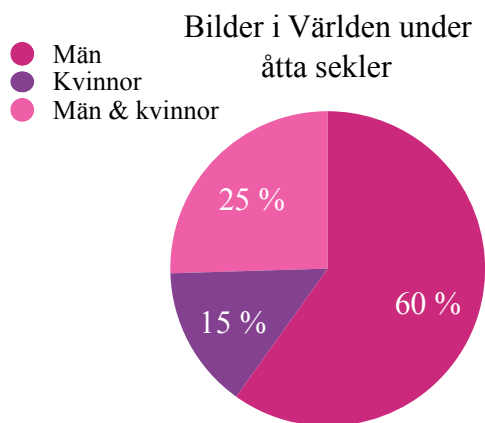
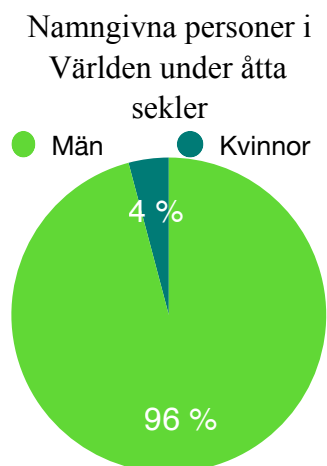
5.1.1 Historiens huvudlinjer:

- Namngivna personer i register: 7 kvinnor, 167 män.

- Bilder med både kvinnor och män: 38. Bilder med enbart män: 75. Bilder med enbart kvinnor: 12.

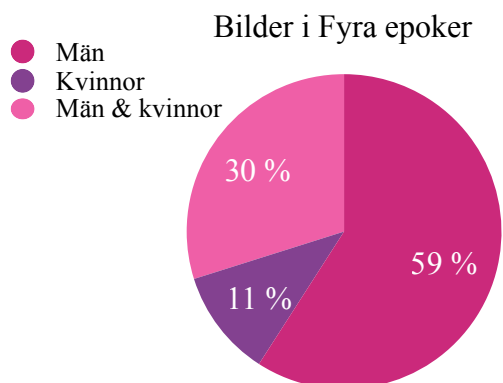
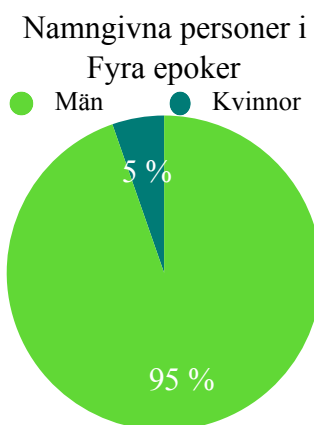
5.1.2 Världen under åtta sekler:

- Namngivna personer i register: 12 kvinnor, 279 män.

- Bilder med både män och kvinnor: 40. Bilder med enbart män: 94. Bilder med enbart kvinnor: 23.

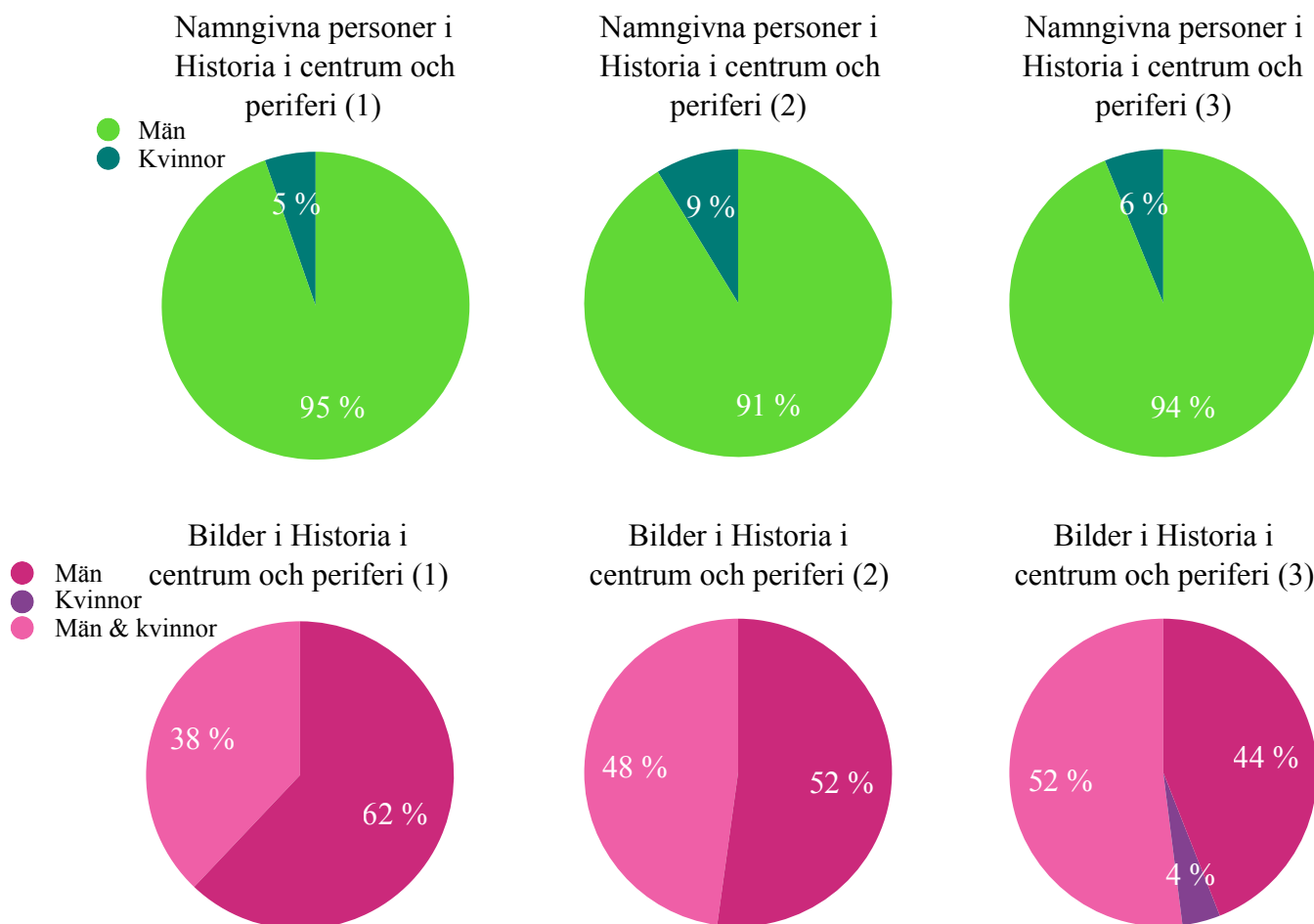
5.1.3 Fyra epoker:

- Namngivna personer i register: 20 kvinnor, 355 män.

- Bilder med både män och kvinnor: 46. Bilder med enbart män: 91. Bilder med enbart kvinnor: 17.

5.1.4 Historia i centrum och periferi (1, 2, 3):

Historia i centrum och periferi (1):

- Namngivna personer i register: 13 kvinnor, 230 män.
- Bilder med både män och kvinnor: 11. Bilder med enbart män: 18. Bilder med enbart kvinnor: 0.

Historia i centrum och periferi (2):

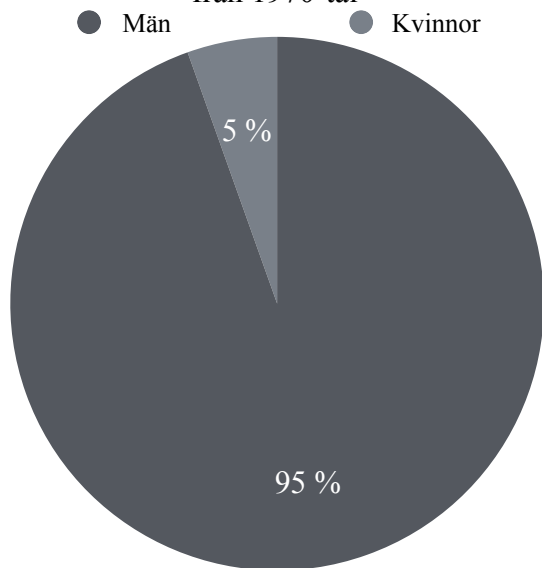
- Namngivna personer i register: 16 kvinnor, 167 män.
- Bilder med både män och kvinnor: 12. Bilder med enbart män: 11. Bilder med enbart kvinnor: 0.

Historia i centrum och periferi (3):

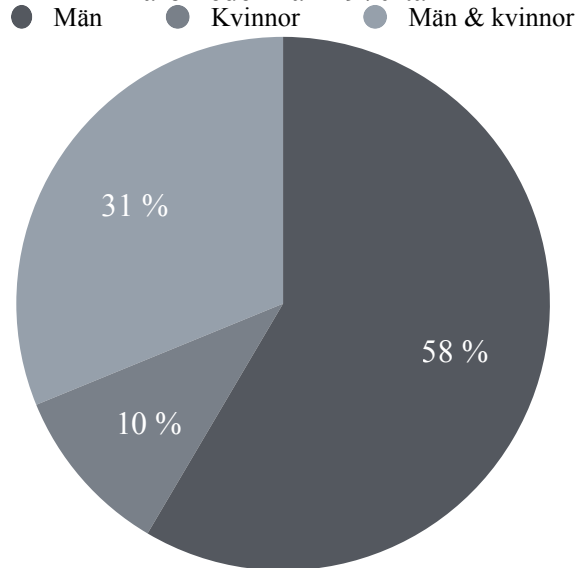
- Namngivna personer i register: 8 kvinnor, 121 män.
- Bilder med både män och kvinnor: 13. Bilder med enbart män: 11. Bilder med enbart kvinnor: 1.

5.1.5 Total procentuell andel kvinnor i läromedel från 1970-tal:

Total andel nämnda kvinnor i läromedel från 1970-tal

Total andel bilder föreställande kvinnor i läromedel från 1970-tal

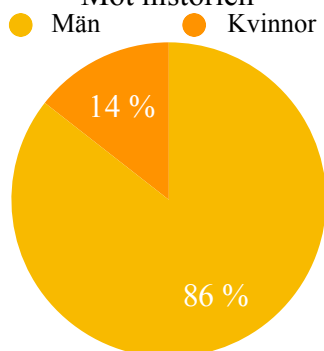

- Totalt antal nämnda personer i läromedel från 1970-tal: 1395. Därav är 76 kvinnor och 1319 män.
- Totalt antal bilder i läromedel från 1970-tal: 513. Därav föreställer 300 män, 53 kvinnor, och 160 föreställer både män och kvinnor.

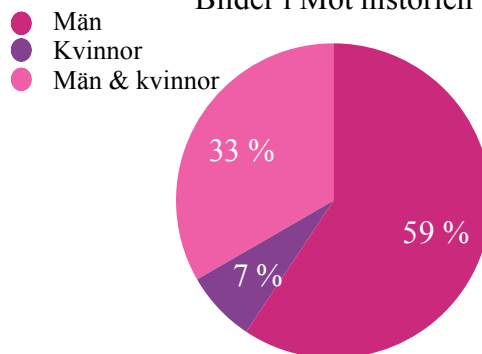
5.2 Procentuell andel kvinnor i läromedel efter 2011

5.2.1 Möt historien:

Namngivna personer i Möt historien

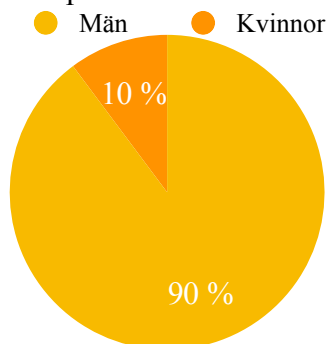
Bilder i Möt historien

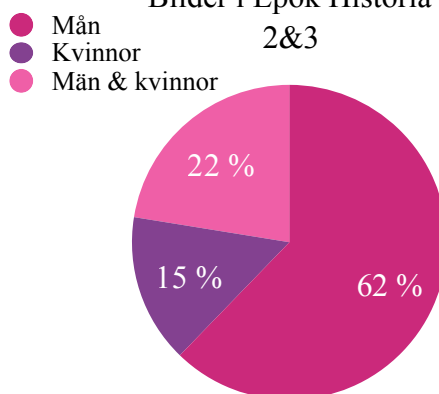
- Namngivna personer i register: 13 kvinnor, 77 män.
- Bilder med både män och kvinnor: 41. Bilder med enbart män: 73. Bilder med enbart kvinnor: 9.

5.2.2 Epok Historia 2&3:

Namngivna personer i Epok Historia 2&3

Bilder i Epok Historia 2&3

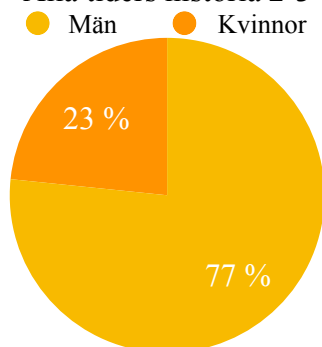

- Namngivna personer i register: 15 kvinnor, 132 män.

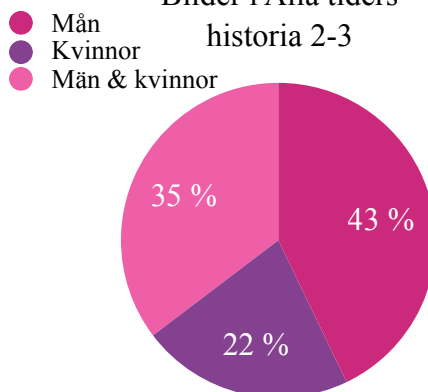
- Bilder med både män och kvinnor: 44. Bilder med enbart män: 122. Bilder med enbart kvinnor: 30.

5.2.3 Alla tiders historia 2-3:

Namngivna personer i Alla tiders historia 2-3

Bilder i Alla tiders historia 2-3

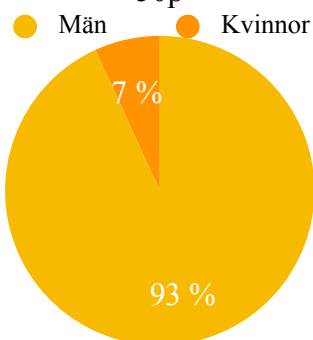

- Namngivna personer i register: 43 kvinnor, 141 män.

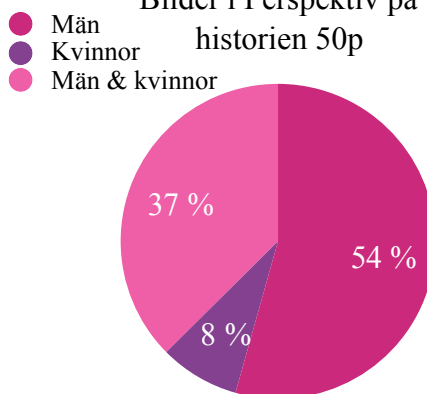
- Bilder med både män och kvinnor: 47. Bilder med enbart män: 57. Bilder med enbart kvinnor: 29.

5.2.4 Perspektiv på historien 50p:

Namngivna personer i Perspektiv på historien 50p

Bilder i Perspektiv på historien 50p

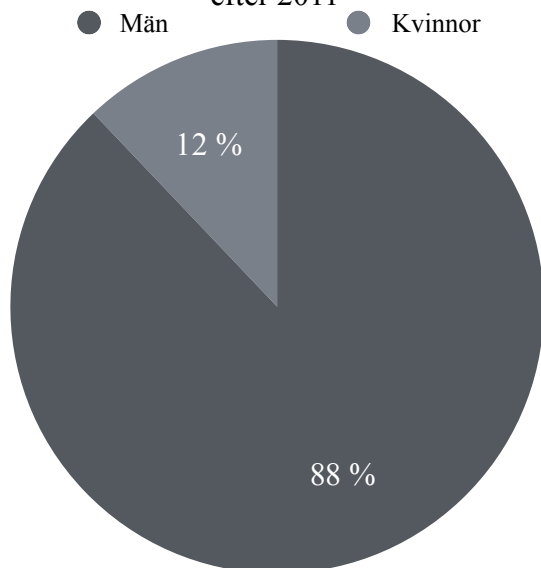

- Namngivna personer i register: 8 kvinnor, 109 män.

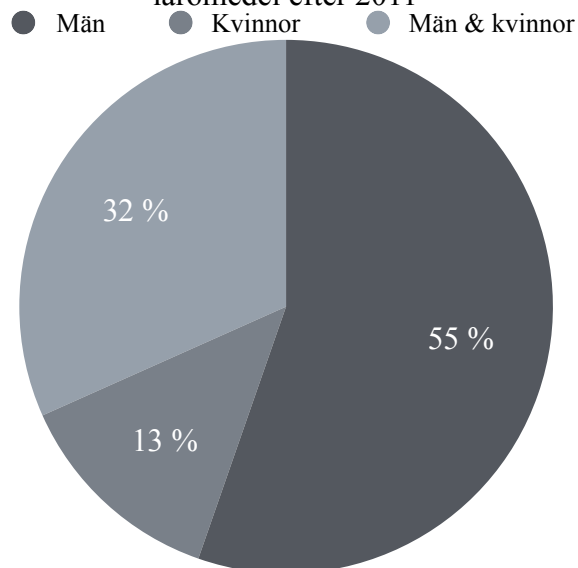
- Bilder med både män och kvinnor: 73. Bilder med enbart män: 106. Bilder med enbart kvinnor: 16.

5.2.5 Total andel kvinnor i läromedel efter 2011:

Total andel nämnda kvinnor i läromedel efter 2011

Total andel bilder föreställande kvinnor i läromedel efter 2011

- Totalt antal nämnda personer i läromedel efter 2011: 992. Därav är 120 kvinnor och 872 män.

- Totalt antal bilder i läromedel efter 2011: 647. Därav föreställer 358 män, 84 kvinnor, och 205 föreställer både män och kvinnor.

5.3 Kvalitativ analys av kvinnor i läromedel från 1970-tal

I uppsatsens kvantitativa del så kunde man se att av de valda läromedlen framförallt handlade om män. I det stora hela nämndes totalt 1395 personer – 76 kvinnor och 1319 män, vilket alltså betyder att endast 5% av av personer nämnda var kvinnor.

5.3.1 Historiens huvudlinjer:

Boken är uppbyggd enligt den traditionella kronologiska ordningen. Boken är avsedd för årskurs 1 på gymnasiet. I boken är kvinnor kraftigt underrepresenterade och bara sju kvinnor nämns vid namn.

Ofta bedrivs kvinnor i relation till män om man tittar på kvinnor som grupp och inget kapitel handlar egentligen om enbart kvinnor. I boken kan man hitta ”kvinnor” nämnas bland annat när ”riddaridealet” beskrivs, där kvinnor beskrivs på följande sätt:

Den västerländske riddaren, som vid medeltidens början hade varit en bondsk krigare, byggde nu slott med torn och tinnar, inredde salarna med bonader och dynor, fördrev tiden med schackspel, sång, musik och ringdanser, uppvaktade sitt hjärtas dam med trubadursång, skrev dikter till hennes ära och bar hennes färger i torneringar. Han skulle uppföra sig höviskt och artigt, beskydda kvinnor och barn och strida endast i vissa bestämda, ridderliga former.³³

I denna formulering blir det tydligt att kvinnan nästan blir en accessoar till mannen, och hon beskrivs i relation till män och inte självständigt – mannen är aktiv och kvinnan är passiv. Detta kan man se då männen är aktiva i och med de ridderliga sysslorna och kvinnan är passiv (mottagare av sång, dikter och beskyddad av riddaren). En annan formulering gällande Elisabet I, som är en av få kvinnor som nämns, lyder:

I England regerade nu Henrik VIII:s dotter i hans andra äktenskap, *Elisabet* (1568-1603). Katolikerna erkände dock inte giltigheten av Henrik VIII:s skilsmässa och därmed inte Elisabets arvsrätt. Hon var dessutom protestant. I stället ansåg de att *Maria Stuart*, Skottlands katolska drottning och Elisabets släkting, var Englands rättmätiga härskarinna.³⁴

³³ *Historiens huvudlinjer*, 1970, S. 21.

³⁴ *Historiens huvudlinjer*, 1970, S. 144.

Här är Elisabet reducerad till "Henrik VIII:s dotter i hand andra äktenskap", istället för att presenteras som Elisabet eller drottning Elisabet. Återigen nämns en kvinna i relation till en man, och generellt sett så ser det ut på detta vis hela boken igenom. I meningen ser man också att det finns ett "de" som har åsikter om vem som ska vara drottning, vilket också är män.

5.3.2 *Världen under åtta sekler*

Boken är uppbyggd enligt den traditionella kronologiska ordningen men efter varje epok finns det också tematiska avsnitt och fördjupningsavsnitt. Boken är avsedd för årskurs 1 på gymnasiet. Återigen är kvinnor kraftigt underrepresenterade och i boken nämns 12 kvinnor och 279 män. Kvinnor är genomgående osynliga i detta läromedel, och nämns egentligen bara, i relation till män. När det gäller kvinnor som grupp så är det återigen är det "riddarlivet" som får statuera ett av de få exempel på när kvinnor omnämns:

I riddartidens diktning möter oss riddaren som beskyddare av kvinnor, fattiga och sjuka, han är trogen mot Gud, kyrkan och sin länsherre, alltid hövisk mot damer, alltid tapper och stridsberedd, men aldrig svekfull och hänsynslös. I verkligheten var riddaren säkerligen lika ofta brutal och opålitlig som hövisk och trofast.³⁵

I den ovanstående formuleringen finns egentligen ingenting substantiellt att utläsa om kvinnan. Hon är bara en icke manlig figur som mannen agerar gentemot. I denna mening, och många andra meningar i boken, är kvinnan passiv medan mannen är aktiv.

En av de få kvinnor som behandlas är heliga Birgitta. Hon presenteras i första ledet som "den uppländska lagmansdottern Birgitta Birgersdotter".³⁶ Vidare sätts hon i relation till sin far, och sedan till sin man, både i äktenskap och som änka. Även denna bok placerar kvinnorna som nämns i relation till män och kvinnorna är tämligen passiva. Detta gäller alltså inte bara fall där meningen handlar om män (t.ex. riddare) utan också när det faktiskt handlar om kvinnor.

³⁵ Bergström, Börje och Håkansson, *Världen under åtta sekler*, 2. uppl., LiberLäromedel, Stockholm, 1972. S. 41.

³⁶ Bergström & Håkansson, 1972. S. 31.

5.3.3 *Fyra epoker*

Boken är uppbyggd enligt den traditionella kronologiska ordningen. Boken är avsedd för årskurs 1 i 3- och 4-årig linje. I *Fyra epoker* är kvinnorna återigen kraftigt underrepresenterade. Totalt nämns 20 kvinnor och 355 män.

Återigen så nämns kvinnor som grupp enbart i sammanhang där texten egentligen handlar om män. Som första generella omnämmande kommer kvinnorna in under rubriken "Häxtro och djävulsskräck":

I folkdjupen levde *häxtron*, och kvinnor som ansågs vara häxor började under 1400-talet utsättas för svåra förföljelser. Dittills hade kyrkan ansett häxkonsten vara en visserligen syndig men rätt oförarglig osed, men nu trodde man den vara ett kätteri under djävulens direkta ledning.³⁷

Något mer om kvinnor i detta sammanhang står inte. Det betyder att en mycket mörk och allvarlig period i historien lämnas relativt okommenterad, och djup saknas helt. Det hela kan sammanfattas som kvinnohistoria, och ett skeende som påverkat både samhälle och individer i stor skala. Det saknas specifika gestaltningar, porträtt, skildringar och utdrag protokoll. En stor bit av historien har alltså här nästintill osynliggjorts, och kvinnan har reducerats till en ytterst liten biroll i sammanhanget där kvinnan egentligen borde ha huvudrollen.

Den första kvinnan som namnges specifikt, och som porträtteras mer ingående är Jeanne d'Arc³⁸. Hon presenteras som en bondflicka, utan koppling till män förutom i hennes aktiva uppsökande av Karl VII. Det är dock denne manlige person som sedan tar över agerandet, genom att "Han blev övertygad; den 17- eller 18-åriga flickan fick befälet",³⁹ sedan skrivs det att Jeanne d'Arc "befriade Orléans och besegrade en engelsk här."⁴⁰ Vidare står det om hur hon behandlades av sin kung och hur hon slutligen dog. Sammanfattningsvis kan det konstateras att denna kvinna omnämns både som passiv och aktiv, som en kvinna kopplad till agerande män, men också som självständig aktör, men i sin helhet placeras kvinnorna som nämns i relation till män.

³⁷ Hildingson, Lars, Kjellin, Gunnar, Westin, Gunnar T. & Åberg, Alf. *Fyra epoker*, Bokförlaget Natur och Kultur, Örebro, 1972. S. 44.

³⁸ Hildingson, Kjellin, Westin, & Åberg, 1972. S. 71.

³⁹ Hildingson, Kjellin, Westin, & Åberg, 1972. S. 71.

⁴⁰ Hildingson, Kjellin, Westin, & Åberg, 1972. S. 71.

5.3.4 Historia i centrum och periferi (1, 2, 3)

Bokserien är uppbyggd enligt den traditionella kronologiska ordningen och böckerna är avsedda för årskurs 1, 2 och 3. I *Historia i centrum och periferi* (1-3) är kvinnorna återigen underrepresenterade. I första boken namnges totalt 13 kvinnor och 230 män. I andra boken är det totalt 16 kvinnor och 167 män. Den tredje boken namnger åtta kvinnor och 121 män.

Återigen är det svårt att hitta ett generellt omnämnande av kvinnor. Det är fortfarande "riddardiktningen" som blir det första avsnittet, och i detta fall ytterst sparsamt: "Riddardiktningen fick betydelse långt fram i tiden. Den kvinnosyn man möter där har till stor del blivit bestående inom den västerländska kulturen in i vår egen tid."⁴¹ Vad denna kvinnosyn består i förklaras inte.

En av de första kvinnor som omnämns mer substantiellt är den heliga Birgitta.⁴² Avsnittet hör inte riktigt ihop med den övriga lärobokstexten, utan är mer utformad som en bild med tillhörande text, ungefär som en utförligare faktaruta. Avsnittet bryter av det övergripande kapitlet om högmedeltiden. Avsnittet startas med ett citat som återberättar hur påve Bonifacius IX helgonförklarade Birgitta. När hon senare presenteras mer ingående, är det inte i förhållande till en namngiven far eller äkta man. Hennes liv och gärningar presenteras också med henne själv som aktiv aktör, och hur hennes agerande påverkat samhället i flera olika aspekter. Dock är heliga Birgitta är ett undantag i boken där kvinnor framförallt framställs som passiva och i relation till män.

5.4 Kvalitativ analys av kvinnor i läromedel efter 2011

I uppsatsens kvantitativa del så kunde man se att de valda läromedlen framförallt skrev om män. Totalt sett nämndes 992 personer varav 872 var män och 120 var kvinnor, vilket innebär att 12% av de nämnda personerna är kvinnor.

5.4.1 Möt historien

Boken är uppbyggd med inledande kapitel om historieämnet, källor och historiebruk. Därefter kommer en översikt enligt den traditionella kronologiska ordningen, och slutligen ett antal

⁴¹ Graninger, Göran & Tägil, Sven (red.), *Historia i centrum och periferi. D. 1, Högmedeltiden till Franska revolutionen*, Esselte studium (Uniskol), Lund, 1977. S. 25.

⁴² Graninger & Tägil, 1977. S. 62.

tematiska kapitel. Boken är avsedd för årskurs 1 på gymnasiet. I boken namnges 13 kvinnor och 77 män.

Ett generellt omskrivande av kvinnor kommer under rubriken "Kvinnan blir underordnad mannen":

Det är mycket svårt att med säkerhet uttala sig om hur relationerna mellan män och kvinnor såg ut under förhistorien. Det finns emellertid forskare som menar att män och kvinnor levde jämställt så länge som människorna livnärde sig som jägare och samlare. Det var männen som jagade men kvinnorna, som genom sin insamling av ätliga växter, frukter och annat, bidrog med den mesta av maten. När jordbruket infördes och människorna blev bofasta började kvinnorna föda fler barn än tidigare och fick ägna mer tid åt att ta hand om dessa. Det kom att bli männen som huvudsakligen stod för produktionen av mat och därmed försvagades kvinnans ställning.⁴³

Redan rubriken vittnar om ett medvetet genusperspektiv, och citatet ovan svarar på orsaker och verkan kring kvinnans ställning under förhistorien. Det är å ena sidan svårt att skildra livet under en tid som inte finns skriftligen dokumenterad, men å andra sidan så betyder det också att det inte finns en samtida kvinnosyn som påverkar formuleringarna. I ovanstående citat framställs kvinnan som aktiv; hon samlar in växter, bidrar med maten, föder barn och tar hand om dessa. Kvinnan är alltså en aktiv människa, precis som den aktive mannen. Båda beskrivs som parallella figurer, och deras insatser värderas lika, fastän de är olika i sin natur. Här är alltså ett gott exempel på likvärdig, allmän porträttering.

Den första specifika kvinnan som nämns är Karin Månsdotter. Hon presenteras i samband med ett avsnitt om varför man ska läsa historia, och om vilka spännande, verkliga människoöden som finns att ta del av. Karin Månsdotter beskrivs som en fattig bondflicka, och fokus ligger på stora skeenden som hon upplevt, och hur dramatiskt ett människoliv kan vara. Hon beskrivs mestadels i aktiv form, exempelvis genom att "hon hade vunnit drottningkronan."⁴⁴

5.4.2 Epok Historia 2&3

Boken är uppbyggd med tematiska avsnitt men det finns också inbördes drag av den traditionella kronologiska ordningen, men först kommer inledande kapitel om historiebruk och källor. Boken är avsedd för Historia 2 och 3. Det finns 15 kvinnor och 132 män namngivna.

⁴³ Larsson, Olle, *Möt historien 50p*, 1. uppl., Gleerups, Malmö, 2014. S. 34.

⁴⁴ Larsson, 2014. S. 11.

Då boken främst är uppbyggd kring textutdrag ur historiska källor, är det vanskligt att särskilja ett generellt omnämnande av kvinnor. Exempel finns ett utdrag ur *Germania* av Tacitus⁴⁵, eller stycken av Ibn Fadlans iakttagelser⁴⁶. Dessa omnämningen är dock speglingar från respektive författares samtid. Ett allmänt kvinnoomnämnade kommer först i form av en separat artikel med titeln "Mödrar fick ta hela skammen."⁴⁷ Kvinnor beskrivs där främst i egenskap av mödrar, och i förhållande till ovilliga fäder. Kvinnorna är relativt passiva, och beskrivs i ordalag som exempelvis "dömdes", "piskades", "drabbade dem" och "svikit dem". Det finns också mer aktiva passager, som exempelvis:

Hisnande bötesbelopp utdömdes dock och eftersom nästan ingen kunde betala dem så verkställdes de i kroppsstraff direkt vid tingsstugans dörr. /.../ Enligt Marie Lindstedt Cronberg var allmogens egen dom nästan lika hård. Kvinnan förlorade sin ära och domböckerna är fulla av ärekränkingsprocesser när "horor, fästekonor, kvinns personer eller kvinnfolk" försvarar sin ära. Det gjorde de vanligen genom att hävda att mannen lovat dem äktenskap men svikit dem. Män ärekränktes genom att beskyllas för stöld och drev fler sådan [sic] mål än kvinnor.⁴⁸

Ett av de första kvinnoporträtt som förekommer i boken är det av Ellen Johnson Sirleaf.⁴⁹ Hon presenteras som en självständig och aktiv kvinna. Hon kopplas också till samhällsförändringar och stora historiska skeenden och bland annat står det att "Liberianska kvinnor på alla nivåer i samhället spelade en viktig roll för att driva igenom fredsavtalet".⁵⁰ Hennes aktivitet sätts alltså i förhållande till andra kvinnor, och människor i allmänhet.

5.4.3 Alla tidens historia 2-3

Boken är uppbyggd med tematiska avsnitt istället för den traditionella kronologiska ordningen, och de första kapitlen handlar om tid, begreppet historia och källkritik. Boken är avsedd för Historia 2 och 3. I boken namnges 43 kvinnor och 141 män.

⁴⁵ Elm, Sten & Thulin, Birgitta, *Epok: historia. 2 & 3*, 2. uppl., Interskol, Malmö, 2011. S. 31.

⁴⁶ Elm & Thulin, 2011. S. 36.

⁴⁷ Elm & Thulin, 2011. S. 77.

⁴⁸ Elm & Thulin, 2011. S. 78.

⁴⁹ Elm & Thulin, 2011. S. 95.

⁵⁰ Elm & Thulin, 2011. S. 95.

Den första generella men samtidigt specifika texten om kvinnor kommer i form av två bilder som sammanslaget täcker en dryg halvsida. De föreställer den heliga Birgitta och sångerskan Robyn. I bildtexten finns det ett antal frågor till läsaren, som syftar till att just lyfta kvinnoperspektivet i koppling till rubriken "Om historiens nytta" och underrubriken "Att veta vilka vi är":

Den heliga Birgitta och Robyn. Den ena kvinnan levde och verkade på 1300-talet, den andra på 2000-talet. Nästan 700 år skiljer dem åt. Hur såg de på världen? Hade de förstått varandra om de kunnat mötas?⁵¹

I och med bokens tematiska uppbyggnad, är personporträtteringar inte lika frekventa, utan vävs i större utsträckning samman med specifika teman. En av de första kvinnor som ändock beskrivs substantiellt är Ulrika Eleonora Stålhammar. Rubriken är "En kvinna i manskläder", och textavsnittet är kopplat till det övergripande kapitlet "Genushistoria". Texten är förhållandevis lång, sätter kvinnan i relation till samtiden, lägger fram fakta och beskriver skeenden. Texten ställer också frågor till läsaren om större saker än personen som sådan, som exempelvis:

Vad säger oss detta kvinnoöde om 1700-talets genussystem? Varför valde hon att söka sig till det mest manliga av 1700-talets yrken - militärens? Vilka förklaringar kan ligga bakom att hon valde att uppträda som man? Hur kommer det sig att det idag är möjligt för kvinnor att bli officerare? Vilka stora förändringsprocesser ligger mellan oss och 1700-talet? Vad säger berättelsen om Ulrika och Maria om 1700-talets föreställningar om sexualitet?⁵²

Beskrivningen av Ulrika Eleonora Stålhammar och hennes liv är utförlig och detaljerad. Kopplingen till stora frågeställningar, och till nutid, ger ännu mer djup åt porträttet. Hon beskrivs som en kvinna som gick mot strömmen och framställs som tämligen aktiv.

5.4.4 Perspektiv på historien 50p

Boken är uppbyggd enligt den traditionella kronologiska ordningen, men först kommer inledande kapitel om historiebruk och källkritik. Boken är avsedd för historia i årskurs 1. Det finns åtta kvinnor och 109 män namngivna.

⁵¹ Larsson, Olle, Almgren, Hans & Almgren, Birgitta, *Alla tiders historia 2-3*, 1. uppl., Gleerups, Malmö, 2012. S. 33.

⁵² Larsson, Almgren & Almgren, 2012. S. 113.

Det första generella omnämmandet av kvinnor kommer först i boken under rubriken "Kvinnans omyndighet". Detta avsnitt handlar om kvinnors (brist på) rättigheter, och hur de stod i beroendeställning gentemot män:

Ända fram till slutet av 1800-talet var kvinnan omyndig och måste ha en förmyndare. Fram till giftermålet var det fadern som förde hennes talan, därefter maken. Först som änka fick kvinnan en självständig ställning och rätt att själv besluta om sin egendom.⁵³

Texten fortsätter att handla om giftermålet, familjeliv och kvinnans ställning. Störst fokus ligger på kvinnoperspektivet. Eftersom detta är en skildring av kvinnans underordning gentemot mannen, så kommer det naturligt att hon passiveras. Här är det alltså inte frågan om att läromedelsförfattarna förminskar eller ignorerar kvinnan, utan istället återger de förhållanden hon levde under. Det var med andra ord samtiden som förminskade och ignorerade henne. Genusperspektivet syns också här i rubriken, och kontexten förtydligar det. I och med formuleringar som "Ända fram till" och "Först som änka" blir det tydligt att det är ett skeende som har en negativ konnotation, och att det i grund och botten handlar om ett förtryck, ett omyndigförklarande av kvinnan.

Ett av få personporträtt beskriver Elfrida André. Det skrivs om hur hon gick i bräschen för nya synsätt och påverkade riksdagsdebatten⁵⁴. Hon framställs som aktiv och framåtdrivande för historien. Det skrivs om olika män i samma text, men de tar inte utrymme utan mening, och deras omnämnande tar inget från Elfrida Andréns ställning.

5.5 Jämförelse mellan läromedel från 1970-tal och läromedel efter 2011

5.5.1 Kvinnor i text och bild

Den förändring i läromedlen som denna undersökning tagit del av visar att antal nämnda kvinnor i läromedel har gått från 5% till 12%. Visserligen är detta en ökning med över 140%, men samtidigt är det lite i jämförelse med hur många män som nämns. Om man ser till bilderna i undersökningens valda läromedlen så har bilder på kvinnor gått från 10% till 13%, vilket också är en blygsam ökning, men fortfarande en ökning. Detta är också något som Gustavsson skriver om i sin undersökning: "En skillnad mellan de olika porträtten epokerna emellan är att det under den senare,

⁵³ Nyström, Nyström & Nyström, 2011. S. 88.

⁵⁴ Nyström, Nyström & Nyström, 2011. S. 92.

1990-talet, är en tydlig ambition att få med kvinnor. Det finns t.ex. en hel serie där alla tre omslagen är porträtt av kvinnor.”⁵⁵ Den ökade frekvensen i denna undersökning är dock större i renodlad textform än i bilder, även om ökningen gäller för båda typer. Det skulle man alltså kunna se som en effekt av det Gustavsson beskriver gällande ambitionen på 1990-talet.

En viktig aspekt att ha i åtanke när man diskuterar läromedel i just historia, är det faktum att det inte är så enkelt som att lyfta fram fler kvinnor som tidigare ignorerats. I viss mån finns det kvinnor som påverkat historien, men som inte fått det utrymme de rimligtvis borde ha (som exempelvis Simone de Beauvoir, Ulrika Eleonora Stålhammar, Christa Wolf och Mata Hari), men de allra flesta kvinnonamn är sedan länge glömda då de aldrig registrerats i skriftliga källor, eller förts vidare i det historiska berättandet. Många kvinnor har med all säkerhet spelat stora roller på världsscenen under århundradens gång, men enligt manligt överordnande tradition har deras insatser dömts som mindre viktiga i förhållande till samtidiga manliga aktörers. Kanske hade det sett annorlunda ut om vi fokuserat på andra historiska skeenden än de som traditionellt sett omtalas i läromedlen. Detta överensstämmer väl med vad Ann Marie Berggren konstaterar i *Kvinnoperspektiv på läromedel*, refererad till av Långström:

[...] att även om alla författare haft ett medvetet genusperspektiv skulle inte kvinnorna och det kvinnliga haft hälften av utrymmet. Den manliga aktiviteten på gott och ont medför att antalet manliga aktörer på historiens scen trots allt de facto varit större än antalet kvinnliga aktörer. Om man emellertid samtidigt valt att behandla andra områden än dem som man nu behandlar i historien, skulle kvinnornas andel öka avsevärt.⁵⁶

Även om den procentuella ökningen av kvinnonamn mellan läromedel från 1970-talet till läromedel efter 2011 är nämnvärd, så är det också intressant att studera den historiska kontext, förklaringsmodell och fördjupningsområden som läromedlen tar upp. Tidiga läromedel (här: från 1970-tal) nämner överlag inte sådant som läromedel efter 2011 lyfter, exempelvis: *Källkritik, Att genomföra en historisk undersökning, Genushistoria, Kvinnohistoriens framväxt och utveckling, Begreppet genus och genushistoriens innehåll, Historiska brytpunkter i relationen mellan kvinnor och män* samt *Nya forskningsfält*.⁵⁷

⁵⁵ Gustavsson, 2017. S. 152.

⁵⁶ Långström, 1997. S. 215.

⁵⁷ Larsson, Almgren & Almgren, 2012. S. 4.

Skolelever på gymnasienivå är idag medvetna om jämställdhet, genus och samhällsliga maktstrukturer (naturligtvis i skiftande grad, men de har likväl en grunduppfattning), och kommer själva ställa frågor till läromedel som saknar perspektiv som i stycket ovan nämnda. Dessutom står det uttryckligen i kursplanen för historia på gymnasienivå att:

Undervisningen ska bidra till insikt i att varje tids människor ska förstås utifrån sin tids villkor och värderingar. Eleverna ska också få utveckla förståelse av nutiden samt förmåga att orientera sig inför framtiden.⁵⁸

samt:

Att arbeta med historisk metod ska ingå i undervisningen. Det innebär att eleverna ska ges möjlighet att söka, granska, tolka och värdera olika typer av källor samt använda olika teorier, perspektiv och verktyg som förklarar och åskådliggör historiska förändringsprocesser.⁵⁹

Ovanstående formulering i den senaste kursplanen för ämnet historia motiverar varför läromedel bör avhandla just källkritik och genushistoria.

Genus, jämställdhet och kvinnors roll i samhället skulle kunna kategoriseras som begrepp och tillstånd som i mångt och mycket följer politiska vindar. Förekomsten, eller avsaknaden i läromedel är talande för respektive tid, precis som Holmén också konstaterar i sin avhandling:

Denna avhandling visar att det politiskt känsliga stoffet i läroböcker är en utomordentlig mätare på det aktuella samhällsklimatet då läroböckerna skrivits, eftersom det omedelbart följer med i samhällsförändringar.⁶⁰

Spjut konstaterar liknande:

Utbildandet och skapandet/bildandet av ett folk går hand i hand. Genom urvalet och presentationen av faktastoff i läroböcker i historia, geografi och samhällskunskap/samhällslära påbjuds även olika föreställda gemenskaper genom begrepp, historiebruk, moral, värderingar, genom tilltal, tolkningsutrymme och tillskrivet aktörskap. Olika kontexter och sammanhang påbjuder olika

⁵⁸ Gy11, Kursplan, Historia.

⁵⁹ Gy11, Kursplan, Historia.

⁶⁰ Holmén, Janne, 2006. S. 335.

gemenskaper, men att bildande, skapande och upprätthållande av gemenskaper sker genom utbildningstexter är tydligt och troligen även universellt.⁶¹

En slutsats att dra efter Spjuts tankegång, är det faktum att de särdrag vi ser i vår samtid också kommer speglas i läromedlen, och att det till stor del är genom läromedlen som unga kommer i kontakt med en samhällsanalys som kopplas både framåt och bakåt. Ett tydligt syfte med läroböcker är alltså att unga ska skapa en identitet och kunna sätta sig själva i ett större sammanhang.

5.5.2 Kvinnor – Generellt och specifikt

Samtliga läromedel från 1970-talet har en struktur som bygger på traditionellt kronologiskt historieskrivande. Dessutom saknar samtliga böcker avsnitt som handlar om exempelvis historiebruk, historiesyn, källkritik och annat analytiskt som finns med i läromedel efter 2011.

De läromedel efter 2011 som har undersökts här har oftast en tematisk struktur, och samtliga har kapitel som handlar om historieämnet, historiebruk och källkritik. Just strukturen på läromedlen skiljer sig alltså i stort från 1970-tal till läromedel efter 2011. Detta beror såklart på flera olika faktorer, men en av anledningarna är det förändrade historiemedvetandet. Klas-Göran Karlsson förklarar just historiemedvetandets tillblivande på följande sätt:

Historiemedvetandet och det mytologiska medvetandet hjälper oss således att begripa och finna mening i det samhälle vi lever i, men det får också sin form, sitt innehåll och sin dynamik av det samhälle i vilket det utvecklas och verkar. Detta medvetandefenomen är på samma gång skapat och skapande, verkan och orsak, och historieforskarens uppgift är att analysera det i denna dubbla relation. Historiemedvetandet är inbäddat i komplexa kulturella, sociala och maktpolitiska relationer, vilket innebär att det ingår i historiska och samhällsliga processer och stundtals präglas av skarp konflikt och öppen kamp mellan olika intressen.⁶²

I enighet med Karlssons teori så finns det flera intressen som påverkar läromedels struktur och innehåll. Just införandet av kapitel som behandlar exempelvis historiebruk eller genusperspektiv, kan ligga i linje med samhällsliga intressen av att få in fler kvinnonamn i historien.

⁶¹ Spjut, 2018, S. 280.

⁶² Karlsson, Klas-Göran. 1999. *Historia som vapen. Historiebruk och Sovjetunionens upplösning 1985-1995*. Natur och Kultur. Stockholm. S. 50.

Överlag beskrivs inte kvinnor i läromedlen från 1970-tal, och det finns inte heller kapitel som är dedikerade åt kvinnor eller kvinnorollen. När kvinnor faktiskt beskrivs, som generell grupp, så görs de ofta det i relation till män. Detta innebär alltså att kvinnorollen sätts i ett sammanhang som alltid kräver en mansroll, att kvinnan är passiv i förhållande till en aktiv man. Det finns också passager där kvinnor beskrivs allmänt i grupp, som exempelvis i samband med häxtro eller riddarideal.

I läromedel efter 2011 kan man se att det finns kompletta kapitel och avsnitt dedikerade åt kvinnorollen, som exempelvis "Kvinnan blir underordnad mannen", "Mödrar fick ta hela skammen", "En kvinna i manskläder", "Genushistoria" och "Kvinnans omyndighet". Det ställs också ofta frågor till läsaren, som syftar till att lyfta kvinnoperspektivet i koppling respektive kontext. Tidigare har kvinnan fått plats i avsnitt som främst handlat om män, som exempelvis riddardiktning, där hon fått stå med som en biroll. I läromedel efter 2011 har kvinnan ofta egna avsnitt, och behöver inte kopplas samman med män för att ge syfte eller förklaring till hennes varande.

Även om det inte skrivs uttryckligen i läromedlen (här: läromedlen från 1970-tal), så är det tydligt att de representerar, reproducerar och undervisar om kvinnans underordning. Detta ligger i linje med Hirdmans teorier⁶³, men det finns många andra som tydliggör detta fenomen i sin forskning. Ytterligare insikt om det återfinns i De los Reyes och Mulinaris teorier kring hur just motsatsbegrepp, som exempelvis *kvinna* och *man*, bidrar till att skapa ojämlikhet mellan över- och underordnade grupper och därmed ökas exkludering och maktpositioner vidhålls.⁶⁴

I läromedlen från 1970-talet kan man konstatera att det är få kvinnor som nämns specifikt med namn. När kvinnor faktiskt nämns, så görs det i relation till män, precis som i omskrivandet av kvinnor rent generellt. Exempel på detta är "den uppländska lagmansdottern Birgitta Birgerdotter" och "Henrik VII:s dotter i hans andra äktenskap, Elisabet (1568-1603)". Det förekommer undantag, som exempelvis en aktiv Jeanne d'Arc och tämligen aktiv Heliga Birgitta, men överlag framställs kvinnor som passiva, och i någon typ av förhållande gentemot en man i stället för självständiga.

⁶³ Hirdman, 2003. S. 12.

⁶⁴ De los Reyes & Mulinari, 2005. S. 34.

I läromedel efter 2011 nämns fler kvinnor vid namn än i de från 1970-talet. De beskrivs också i lägre grad i förhållning till män, utan presenteras oftare som självständiga individer, med betydelse för historiegången. Kvinnor som påverkat historien, som exempelvis Ellen Johnson Sirleaf och Elfrida André, har en betydligt mer framträdande roll, och de framställs också som aktiva och drivande.

Just hur individer har påverkat sin samtid och historien, är långt mycket mer viktigt än obetydliga detaljer om deras liv. Att sätta kvinnan i ett sammanhang är alltså att synliggöra henne, i linje med Klas-Göran Karlssons resonemang om kontext:

Historiedidaktiken är kontextberoende; hur är det annars möjligt att analytiskt förstå och förklara historiekulturell förändring, hur är det möjligt att kritiskt diskutera frågor om bruk och missbruk av historia, om bra och dålig historia, och hur det är möjligt att relatera historieundervisning och annan historiekommunikation till samhällliga grundvärden som ansvar, demokrati och tolerans?⁶⁵

Av denna undersökning att döma, så rör sig läromedlen mot ett mer analytiskt förhållningssätt och ett synliggörande av kvinnan, bland annat genom att sätta henne i kontext.

5.5.3 Historiekultur och samhällelig påverkan gällande genusperspektiv i läromedel

Granskar man läromedelsförfattarnas egenformulerade syfte, så finns det tydliga förändringar från 1970-tal till läromedel efter 2011. Brolin, Dannert och Holmberg⁶⁶ skriver följande i sin introduktionstext, med rubriken "Till eleverna":

En lärobok är både ett kompendium och en uppslagsbok. Den mesta av vad som står där måste läras in. Men t ex citaten, som visserligen ofta ger färg och liv åt skildringen, är inte avsedda att studeras intensivt. Likaså är de partier i boken som tryckts med mindre stil närmast avsedda för kursivläsning.⁶⁷

I läromedel efter 2011 uttrycker sig författarna annorlunda, som exempelvis Larsson, Almgren och Almgren⁶⁸, som skriver följande i sin introduktionstext, med rubriken "Till dig som läser historia":

⁶⁵ Karlsson, Klas-Göran och Zander, Ulf (red), *Historien är nu: en introduktion till historiedidaktiken*. Lund: Studentlitteratur, 2004. S. 209.

⁶⁶ Brolin, Per-Erik, Holmberg, Åke & Dannert, Leif, *Historiens huvudlinjer: lärobok för gymnasiet Del 1, Åk 1*, Almqvist & Wiksell, Stockholm, 1970

⁶⁷ Brolin, Holmberg & Dannert, 1970. S. 7.

⁶⁸ Larsson, Almgren & Almgren, 2012.

Alla behöver vi baskunskaper om människor, samhällen och händelser i det förflutna, men viktigt är också att kunna bedöma värdet av olika källor, studera historien ur olika perspektiv och tolka vilka syften människor och grupper har när de anknyter till eller "brukar" historiska händelser. De flesta "historielektioner" framöver i livet kommer du att få via tv, film, dataspel och böcker, och även då är det nödvändigt att kunna källkritik och andra färdigheter som de professionella historikerna arbetar med. /.../ Vi författare har inte bara styrts av kursplanerna vid skrivandet utan också av våra erfarenheter från gymnasieskolan. Vi har velat skriva en intresseväckande lärobok med förhoppningen att den ska bidra till att du och dina kamrater tycker att historia är intressant och roligt!⁶⁹

Det är en tydlig skillnad på tilltalet i dessa två introduktionstexter. De är visserligen kopplade till varsitt specifikt läromedel, men båda två är ändå goda exempel på hur samtida texter av denna typ formulerats. Den tidigare texten trycker på att innehållet ska läras in, eller memoreras. Den senare texten trycker istället på syftet av att studera historiska händelser, och vikten av att lära sig att själv tolka och värdera.

Dessa två introduktionstexter är alltså utvalda enbart på grund av den anledning att de väl representerar sin samtid. Dessutom utgör de goda exempel på ett genomsnittligt sätt att förhålla och uttrycka sig i samklang med samhällseliga normer.

Just författarens närvaro i läromedlet är något som Långström⁷⁰ studerat närmare. Han lyfter begrepp som *Livsvärld*, *Historiesyn*, *Kunskapssyn*, *Presumptiva köparnas önskemål*, *Tradition* och *Samhälleligt sammanhang*.⁷¹ Författarnas förhållningssätt gentemot läsaren, och författarnas individuella syften är inget som fått något större fokus i denna uppsats. Däremot är det en viktig aspekt att ändå nämna, och som också gjorts här, överskådligt beröra. Det ger också en indikation på samhällseliga strukturer som i sin tur påvisar förhållningssättet gentemot begrepp som genus, kvinnor och jämställdhet.

Att över huvud taget förhålla sig till genus är avgörande för att konstruera ett modernt läromedel som följer samhällselig struktur, kurs- och läroplan samt läsarens förväntningar och krav. Att inte göra det är att osynliggöra kvinnan, vilket i sig betyder att läsaren kommer att missa helhetsperspektivet på historien. Ett osynliggörande hör inte hemma i dagens läromedel.

⁶⁹ Larsson, Almgren & Almgren, 2012. S. 3.

⁷⁰ Långström, 1997

⁷¹ Långström, 1997. S. 228.

6. Sammanfattning och slutsatser

När man ser den utveckling i läromedlen som denna undersökning tagit del av från 1970-tal samt efter 2011 så ser man att antal nämnda kvinnor i läromedel har gått från 5% till 12%. Vad man kan konstatera är att detta är en ökning över 140%. Undersökningens valda läromedels bilder på kvinnor har också ökat och har gått från 10% till 13%. Vad man kan konstatera av detta resultat är alltså att nämnda kvinnor i högre utsträckning nämns efter 2011 jämfört med 1970-tal utifrån undersökningens valda källmaterial. Man kan också konstatera att denna ökade frekvens som denna undersökning sett är större i renodlad textform än i bildform.

Gällande böckernas uppbyggnad har undersökningen kunnat fastslå att samtliga läromedel från 1970-talet som denna undersökning har analyserat har en struktur som bygger på traditionellt kronologiskt historieskrivande medan läromedel efter 2011 oftast har en tematisk struktur. Läromedel efter 2011 har också kapitel tillägnade historieämnet, historiebruk och källkritik, vilket böckerna från 1970-talet inte har.

Vidare har det också kunnat fastslås att det finns stora skillnader mellan undersökningens valda 1970-tals-böcker samt läromedel efter 2011. Vad man kan se är att generellt sett så beskrivs inte kvinnor som grupp i läromedlen från 1970-tal, och det finns inte heller kapitel som är dedikerade åt kvinnor eller kvinnorollen. Undersökningen har kunnat se att det i läromedel efter 2011 finns kompletta kapitel och avsnitt dedikerade åt kvinnorollen till skillnad från de från 1970-talet. Det ställs också ofta frågor till läsaren, som syftar till att lyfta kvinnoperspektivet i koppling respektive kontext. Tidigare, i läromedlen från 1970-tal, har kvinnan fått plats i avsnitt som främst handlat om män, som exempelvis riddardiktning, där hon fått stå med som en biroll. I läromedel efter 2011 har kvinnan ofta egna avsnitt, och behöver inte kopplas samman med män för att ge syfte eller förklaring till hennes existens. Undersökningen har också kunnat se att när kvinnor faktiskt beskrivs, som generell grupp, så görs de ofta det i relation till män. De få tillfällen de beskrivs så rör det sig om korta passager i samband med till exempel häxtro eller riddarideal. Detta skapar en situation där kvinnorollen mer eller mindre alltid sätts i ett sammanhang som alltid kräver en eller flera män, där kvinnorna är passiva och männen aktiva.

I undersökningen har man också kunnat se att läromedlen från 1970-tal nämner väldigt få kvinnor vid namn, och när de väl nämns så är det i relation till män, till exempel "Henrik VII:s dotter i hans

andra äktenskap, Elisabet (1568-1603)". Det förekommer undantag några undantag, men överlag framställs kvinnor som passiva, och i någon typ av förhållande gentemot en man i stället för självständiga. Detta skiljer sig väldigt mycket från de läromedel efter 2011 som undersökningen tagit del av. Där nämns fler kvinnor och de beskrivs också i lägre grad i förhållning till män. Kvinnorna i undersökningens valda läromedel efter 2011 framställs som självständiga individer, med betydelse för historiegången såsom Elfrida André, jämfört med undersökningens valda läromedel från 1970-tal.

Undersökningens resultat skulle kunna betyda att det som förmedlas i läroböckerna skapar en situation där unga kvinnor som läser på gymnasiet inte får möjlighet att möta kvinnliga förebilder i lika hög utsträckning som unga män. En konsekvens av detta skulle kunna bli att många elevers (både kvinnor och mäns) historiemedvetande och identitetsskapande skadas. Dock så kan man se utifrån undersökningens valda källmaterial att utvecklingen har gått framåt.

För framtida läromedel måste ambitionen finnas att alla har en plats i historien. Det måste kanske inte nödvändigtvis vara 50% nämnda män och 50% nämnda kvinnor, men det måste finnas ett medvetet förhållningssätt till de som nämns. Detsamma gäller såklart övriga samhällsgrupper, varierande i exempelvis klass och etnicitet.

7. Käll- och litteraturförteckning

7.1 Källor

- Bergström, Börje och Håkansson, Ivar. *Världen under åtta sekler*; 2. uppl., LiberLäromedel, Stockholm, 1972.
- Brolin, Per-Erik, Holmberg, Åke & Dannert, Leif, *Historiens huvudlinjer: lärobok för gymnasiet Del 1, Åk 1*, Almqvist & Wiksell, Stockholm, 1970
- Elm, Sten & Thulin, Birgitta, *Epok: historia. 2 & 3*, 2. uppl., Interskol, Malmö, 2011
- Graninger, Göran & Tägil, Sven (red.), *Historia i centrum och periferi. D. 1, Högmedeltiden till Franska revolutionen*, Esselte studium (Uniskol), Lund, 1977
- Graninger, Göran & Tägil, Sven (red.), *Historia i centrum och periferi D. 2 Franska revolutionen till Första världskriget*, Esselte studium (Uniskol, Lund, 1977
- Graninger, Göran & Tägil, Sven (red.), *Historia i centrum och periferi. D. 3, Tiden efter 1914*, Esselte studium (Uniskol), Lund, 1977
- Hildingson, Lars, Kjellin, Gunnar, Westin, Gunnar T. & Åberg, Alf. *Fyra epoker*, Bokförlaget Natur och Kultur, Örebro, 1972.
- Larsson, Olle, Almgren, Hans & Almgren, Birgitta, *Alla tiders historia 2-3*, 1. uppl., Gleerups, Malmö, 2012.
- Larsson, Olle, *Möt historien 50p*, 1. uppl., Gleerups, Malmö, 2014.
- Nyström, Hans, Nyström, Lars & Nyström, Örjan, *Perspektiv på historien - 50 poäng*, 1. uppl., Gleerups, Malmö, 2011.

7.2 Litteratur

- De los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana, *Intersektionalitet: kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. 1. uppl., Malmö: Liber, 2005.
- Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.), *Handbok i kvalitativ analys*, 2., utök. uppl., Liber, Stockholm, 2015.
- Gustafsson, Jörgen, *Historielärobokens föreställningar: påbjuden identifikation och genreförändring i den obligatoriska skolan 1870–2000*. Diss., Uppsala: Uppsala universitet, 2017.
- Hirdman, Yvonne, *Kvinnohistoria: om kvinnors villkor från antiken till våra dagar*. Stockholm: Sveriges utbildningsradio AB, 2001

- Hirdman, Yvonne, *Genus: om det stabilas föränderliga former*, 2., [rev.] uppl., Liber, Malmö, 2003
- Holmén, Janne (2006). *Den politiska läroboken. Bilden av USA och Sovjetunionen i norska, svenska och finländska läroböcker under Kalla Kriget*. Diss., Uppsala.
- Karlsson, Klas-Göran och Zander, Ulf (red), *Historien är nu: en introduktion till historiedidaktiken*. Lund: Studentlitteratur, 2004.
- Karlsson, Klas-Göran, *Historia som vapen. Historiebruk och Sovjetunionens upplösning 1985-1995*. Natur och Kultur. Stockholm, 1999.
- Karlsson, Klas-Göran: *Med folkmord i fokus: Förintelsens plats i den europeiska historiekulturen*, Forum för levande historia, Skriftserie #6: 2008
- Långström, Sture. *Författarröst och lärobokstradition: en historiedidaktisk studie = The textbook tradition and the voice of the author: a study in history and didactics*, Univ., Diss., Umeå: Umeå universitet, Umeå, 1997.
- Spjut, Lina, *Att (ut)bilda ett folk: Nationell och etnisk gemenskap i Sveriges och Finlands svenskspråkiga läroböcker för folk- och grundskola åren 1866–2016*. Örebro Studies in Education 57, Örebro: Örebro universitet, 2018

7.3 Internetlänkar

- Dagens nyheter: *Nu ska skolans böcker bli mer jämställda*, 2015-02-05. <https://www.dn.se/arkiv/nyheter/nu-ska-skolans-bocker-bli-mer-jamstallda/> (hämtad 2019-11-16).
- Dagens nyheter: *Kvinnorna saknas i skolans historieböcker*, 2015-01-15. <https://www.dn.se/nyheter/sverige/kvinnorna-saknas-i-skolans-historiebocker/> (hämtad 2019-11-16).
- Gy11, *Kursplan, Historia*: https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?url=1530314731/syllabusw/jsp/subject.htm?subjectCode=HIS&courseCode=HISHIS01a1&tos=gy&sv.url=12.5dfee44715d35a5cdfa92a3#anchor_HISHIS01a1 (hämtad 2019-11-18).
- Gy11, *Kursplan, Historia*: <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?>

[url=1530314731%2Fsyllabuscw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DHIS%26courseCode%3DHISHIS01a1%26tos%3Dgy&sv.url=12.5dfee44715d35a5cdfa92a3#anchor_HISHIS01a1](http://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laeroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/laeroplan-gy11-for-gymnasieskolan)
(hämtad 2019-11-18).

- Gy11, *Läroplan*: <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laeroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/laeroplan-gy11-for-gymnasieskolan> (hämtad 2019-11-18).
- Lgy 70, *Läroplan*: http://www.lararnashistoria.se/share/proxy/alfresco-noauth/tam/content/workspace/SpacesStore/95617e68-7779-4bd7-b502-9cb96d03f885/download/wMarklund_0010.pdf (hämtad 2019-11-18).
- Lgy 70: *Kursplan, Historia*: https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/31275/1/gupea_2077_31275_1.pdf (hämtad 2019-11-18).
- Lpf 94, *Läroplan*: <http://ncm.gu.se/media/kursplaner/gym/Lpf94.pdf> (hämtad 2019-11-18).
- NE, *Historiografi*: <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/historiografi>
- Regeringen: *Kvinnor, män och jämställdhet i läromedel i historia*, SOU 2010:10, 2015: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2010/02/sou-201010/> (hämtad 2019-11-18).
- Skolvärlden, *Åtta av tio hinner inte granska läromedel*, 2014-11-19. <https://skolvarlden.se/artiklar/atta-av-tio-larare-hinner-inte-granska-laromedel> (hämtad 2019-11-16).
- Stockholms universitet, Historiska institutionen, Yvonne Hirdman, 2013: <https://www.historia.su.se/forskning/forskningsomr%C3%A5den/modernhistoria/2.9038/yvonne-hirdman-1.27638> (hämtad 2019-11-23).
- SVT: *Förkrossande majoritet av män i historieböckerna*, 2016-11-18. <https://www.svt.se/kultur/forkrossande-majoritet-av-man-i-historiebockerna> (hämtad 2019-11-16).